

ANG AWIT NI KADUNUNG: *Isang Rebyu*

■ FAYE CURA

Faye Cura taught Creative Writing at the Philippine High School for the Arts for one year before working as an editor of supplementary educational materials for a small publishing house in Manila. She is currently pursuing her MA degree in Araling Pilipino at the University of the Philippines while working as a writer/researcher at the Filipinas Heritage Library in Makati City. Her poems have appeared in *Latay sa Isipan: Mga Bagong Tulang Filipino* and in the High Chair online poetry journal.

ABSTRACT

This review of Abdon Balde Jr.'s novel, *Awit ni Kadunung* (Manila: UST Press, 2008), discusses the author's effective use of Filipino in narrating a story set in Bicol, with Bicolano characters. It describes how the novel attempts to fill the gaps found in the existing version of the epic *Ibalong*, which is purportedly incomplete. The review also shows how the novel contains the essential features of folk literature as enumerated by Vivencio Jose (1978). In discussing the relevance of the novel as artifact, the review emphasizes the need to recall the discourse of class struggle and its role in changing or, at the least, re-discovering history; as *Awit ni Kadunung* maintains the colonial notion that only the rich and the elite are capable of this.

Ang *Awit ni Kadunung* (2008) ni Abdon Balde, Jr. ay kaiga-igayang nobela ukol sa mga pakikipagsapalaran ng pangunahing tauhan sa Kabikulan habang tinutunton ang kasaysayang bayan na *Ibalong*. Kasama ang kaibigan, drayber, at isang estudyante, uupahan ni Peter ang matandang si Uno para magkuwento sa "lumang kuwento nang unang panahong / bagong lalang lamang ang lupang Bikolnon[, / m]ga kasaysayang sa limot nabaon / kung di sa salaysay ni Gurang Kadunung" (pp. 4-5).

Madulas ang paghawak ni Balde, Jr. sa wika. Gayong Tagalog/Filipino ang pangunahing wika ng nobela, may impresyon na tagumpay pa ring nailalahad ng awtor ang pananaw at tinig na Bikolano. Madaling makalimutan ang

“totoong mundo” at pumasok sa kuwento, tulad ng tila pisikal na pagpasok ni Peter sa panahon at lugar na kinaroroonan ni Baltog, ang unang bayaning kinukuwento sa epiko.

Mahalaga ang usapin ng wika sa usapin ng pag-access nating mga Pilipino sa *Ibalong*. Ayon nga sa pag-aaral ni Lilia Realubit, at nabanggit din ito sa nobela, ang nananatili na pinakamaagang nakasulat na bersiyon ng *Ibalong* ay yaong matatagpuan sa *Archivo Bibliofilo Filipino*. Naniniwala ang ilang iskolar na sa pamamalagi ni Fr. Bernardino Melendreras sa Bikol mula 1841-1867, siya ang sinuwerteng nakarinig sa *Ibalong* na kinakanta at sinasalaysay ng mga katutubo. Pagkuwang itala ito, sinalin niya ito sa Espanyol para sa kasiyahang pansarili at ng mga kaibigang Espanyol.

Dahil hindi sa Bikolano nakilala ang mahabang salaysay, pinagdududahan ng ilan ang awtentisidad nito. Ngunit naniniwala ang mga iskolar na hindi maaaring sinulat ng mga paring Espanyol ang *Ibalong* dahil, ayon nga kay Realubit, “Ang partikular na insidente ng paghihirap ni Handiong nang makita ang patay na halimaw ay masalimuot na bagay na mangangailangan ng pananaw at lalim ng pang-unawa bilang Bikolano ng isang katutubong makata.” Anuman, mas mahalagang isaisip na suwerte pa rin ang pag-iral ng kapisang salaysay, sa Espanyol man ito nakasulat. Si Realubit pa rin: “Kung tuluyan natin itong nawala, hindi natin kailanman malalaman na nakamit ng mga Bikolano ang isang antas ng kaunlaran at nagawang gamitin at manipulahin ang kanilang wika sa produksiyon ng epikong ito.” At sa pagsulat ni Balde, Jr. sa kanyang nobela sa Tagalog/Filipino, naipapasok ang lahat ng ito sa “pambansang panitikan.”

Isang katangian ng *Ibalong* na alam natin ang pagiging kapisaso lamang nito ng inaakalang mas mahabang salaysay. Nagsisimula ang salaysay ni Kadunung sa pagpaslang ni Baltog sa tandayag na sumira sa mga tanim niya. Dumating si Handiong na sumupil sa lahat ng halimaw at nagtayo ng mga bayan. Pagkatapos ng delubyo, inutusan ni Handiong si Bantong na paslangin si Rabot, isang mapaminsalang nilalang na kalahating tao at kalahating hayop. Inuwi ni Bantong ang bangkay ni Rabot at nagdiwang ang taumbayan. Ngunit nagitla si Handiong nang makita si Rabot. Matagal siyang napatigalgal. “And here Kadunung stopped / The first part of his lay, / On same occasion next / To end some other day.” Ayon nga kay Realubit, “This abrupt end is frustrating, particularly since no more singers who could complete the narration are found in Bikol today.”

Sinikap ng *Awit ni Kadunung* na ipaliwanag ang biglaang mga putol sa nakasulat na akda. Sinikap nito na buuin ang salaysay, kahit iyung bahagi lamang na ukol kay Baltog. Ayon kay Uno, hindi ang karugtong ng kapisang salaysay ang mahalaga, “kundi ang simula at ang mga nakalimutan, mga dapat ituwid na pagkakamali” (p. 192), bagay na malaon nang sinusulong ng mga historyador na sumunod sa landas ni Rizal.

Hindi nagdagdag o nagpalabok si Balde, Jr. sa talagang kuwento ng *Ibalong*; bagkus, *inayos niya ang pagsasalaysay*, sa loob ng struktura ng nobela. Sa pamamagitan nito, pinunan ng *Awit ni Kadunung* ang mga puwang sa kasaysayan. Ginawa nitong relevant sa kasalukuyan ang isang teksto na maaaring manatiling patay na artifact na lamang.

Lalong nagiging relevant at pamilyar ang nobela dahil sa higit sa karaniwang kalayaan ng awtor na humango ng mga detalye mula sa tunay na buhay. Hitik ang akda sa mga pangalan ng totoong tao, lugar, o kababalaghan (tulad ng maraming kaso ng patayan dahil sa kantang “My Way”). Bunga nito marahil, nagmimistulang pinalawak at pinalalim na travel guide ang nobela. Sa paglalakbay ng grupo, maraming anekdota at interesanteng impormasyon sa mga lugar ang makukuha ng mambabasa (tingnan ang ukol sa bayan ng Santo Domingo, dating Libog, sa pahina 134).

Para ring pinalawak at pinalalim na food and restaurant guide ang akda. Binabanggit ang bawat ulam ng grupo tuwing nagkukuwentuhan sila o nagpapahinga: “Simple lang ang kinain nila sa Cres Restaurant, na kilala sa mga lutong bahay: Kusidong malasugi, gulay na lubi-lubi, manok na tinutungan, kasag, at lato sa kalamansi” (p. 397). Mayaman sa pandama ang karanasan ng pagbabasa.

Maiuugnay dito ang linahad ni Gramsci ukol sa pagbubuo ng naghaharing-uri sa kulturang popular upang papag-iralin ang hegemonya. Ang pagiging malalim na tourist, food, at restaurant guide ng nobela ni Balde, Jr. ay maaaring pag-aralan sa konteksto ng pagmamanupaktura ng naghaharing-uri ng mga produkto at serbisyo na makatitimo sa pagnanasa ng potensiyal na consumer.

Kaya, sa pagsipat sa *Awit ni Kadunung* sa loob ng usapin ng relevance o saysay, maaari, o marahil marapat, na idiin na babalik ang lahat sa tunggalian ng mga uri.

Sinasalamin ng katutubong panitikan ang pananaw sa daigdig ng isang lipi (tingnan si Jose: 1978). Sa aking palagay, naaangkop ng *Awit ni Kadunung* hindi lamang ang teksto ng *Ibalong* kundi ang silbi nito sa lipunan bilang panitikan. Nagagawa ng nobela na magmungkahi ng pananaw sa daigdig, lipunan at tao: minumungkahi nito na mahalagang alagaan ang alaala ng bayan. Nagsusulong din ito ng paraan ng pagsusuri at pagpapaliwanag sa mga penomenang natural, sosyal, at indibidwal: na, halimbawa, bunsod ng inggit ni Aswang kay Gugurang ang pag-iral ng kasamaan at pinsala sa mundo, at may kakayahan ang tao na supilin ang mga ito—may talino siya at may pamayanang kinabibilangan, may kapwang tutulong at tutulungan.

Linalarawan din ng nobela ang ekonomiya, pulitika, kultura, at teknolohiya hindi lamang ng mga unang Bikolnon, kundi ng mga Pilipino sa kasalukuyang Bikol. Sa Bikol ngayon, kailangang bayaran kahit ang paslit na tourist guide. Sa Bikol ngayon, ang kuweba ay maaari nang pag-shooting-an ni Ramon Revilla, maging popular, kabitan ng kuryente, lagyan ng strobe lights sa loob, gawing disco (p. 91).

Pinapagtibay ng nobela ang pinagmumulan at interes ng mga pananaw-sa-mundo at sinusulong nito ang interes at layunin ng isang partikular na pangkat o uri. Ayon kay Realubit, sa pagbubuo ni Handiong ng mga bayan, at sa pamumuno niya sa mga ito na parang datu, nagtakda siya ng mga batas upang tiyakin ang pagtatanggol sa buhay at dangal, at maigawad ang pagkakapantay-pantay sa lahat. Ngunit ito rin ang tumiyak sa proteksiyon ng mga mana at ng angkan, kung kaya nanatili sa kani-kaniyang puwesto ang alipin at amo. Makikita rito na interes at kapakanan ng naghaharing-uri ang pinangangalagaan kapwa ng *Ibalong* at ng *Awit ni Kadunung*.

Malinaw itong linalarawan ng pangunahing tauhan ng nobela na si Peter. Una sa lahat, di pangkaraniwan ang talas ng kanyang isip. Nakapag-aral siya, palabasa, matalino, may photographic memory. Hindi nakapagtataka na nabasa niya ang mga batayang batis ng *Ibalong*, bagay na diniin ng awtor sa ilang pahina ng tila ba nakapaloob na review of related literature. Ngunit higit dito, nag-iisa siyang anak ng milyonaryong mga magulang. Hindi niya kailangang magtrabaho. May panahon at salapi siyang magugugol sa anumang proyektong naisin—sa kasong ito, ang pagsasaliksik sa *Ibalong*, paghahanap ng ginto ni Pedro de Chavez, pagtuklas sa hiwagang bumabalot

sa kanyang katauhan—matatayog na alalahanin; mga alalahaning hindi marahil mapapaglaanan ng panahon, pagod, at salapi ng karaniwang tao.

Nakalulungkot na kaisipan na maaari lamang pisikal na mabalikan (at baguhin) ang kasaysayan kung may pang-upa sa oras ng iba at sa mga hotel, pambili ng sasakyan (tulad ng yate) at gear at equipment sa paghuhukay at pagsisisid sa nakabaon na kayamanan, pagpapaluto ng pagkain, pambili ng mga regalo, at iba pa. Maging si Uno ay nagmula sa pribilhiyadong uri ng mga Espanyol, kahit pa ikinakalakal na niya ngayon ang mga alam na kuwento kapalit ng inuming Marka Demonyo.

Itatakda ng nobela na si Uno ay isang Paragirumdom, tagapagtago ng kasaysayan, ng alaala ng bayan; at si Peter ang maaaring pagsalinan ng kaalamang iyon. Maipapaloob ba sa diskurso ng bayan-nasyon na una nang minungkahi ni Zeus Salazar ang pagiging burgis ng modernong Paragirumdom? Ang huling tagpo ng nobela ay isang magarang hapunan para sa lahat na umaalala sa magarbong banquete sa Congreso de Malolos noong 1898. Magpapahanda si Peter ng mga putaheng katulad ng hinanda nina Aguinaldo sa Bulacan sa buntot ng rebolusyon laban sa mga Espanyol (*Filet a la Chateubriand. Fromages*). Tila pinapaalala nito na mga burgis na katulad ni Aguinaldo ang umuugit sa nasyon, hanggang ngayon; at mga tekstong burgis, katulad ng Konstitusyon ng Malolos at ng *Ibalong* ayon sa pagkakaunawa ni Peter, ang nagiging batis ng kasaysayan ng nasyong ito.

Sinasalamin at pinapagtibay ng *Awit ni Kadunung* ang pangigingibabaw ng naghaharing-uri sa buhay at lipunang Pilipino. Kailangan ba talagang maging singliksi ni Baltog, singgiting ni Handiong, singtalino ni Bantong—mga bayani na minsan lamang dumarating—upang magapi ng tao ang di na maubos-ubos na pinsalang dumarating, o ang matagal nang pinsala ng isang kasaysayang kulang-kulang, hindi maunawaan? Mistulang ito pa rin ang inaawit ng mga Pilipino, hanggang ngayon.

SANGGUNIAN

- Balde, Jr., Abdon M. *Awit ni Kadunung*. Manila: University of Santo Tomas Publishing House, 2008.
- Dato, Luis et al. "Handiong: Kabikolan's Ancient Epic." Sa Luis General, Jr. et al (eds.), *Readings on Bikol Culture*. Naga: University of Nueva Caceres, 1972.
- Jose, Vivencio. "Folklore and World View." Sa *Ang Pandaigdigang Pananaw ng mga Pilipino*. Quezon City: University of the Philippines, 1978.
- Realubit, Ma. Lilia F. *Bikols of the Philippines: History, Literature, and General List of Literary Works*. Naga: AMC Press, 1983.
- Salazar, Zeus A. "Wika ng Himagsikan, Lenguwahe ng Rebolusyon." *Bagong Kasaysayan: Mga Pag-aaral sa Kasaysayan ng Pilipinas* Blg. 8. Lungsod Quezon: Unibersidad ng Pilipinas, 1999.